

kori debreceni diákok oktatásban vállalt úttörő munkájának elemzéséért. A ma már közkinccsnek számító nemzeti értékre méltán büszke lehetett a korabeli magyar oktatásügy és büszkék lehetünk mi is. A dokumentumok feltárása és felhasználása egyre jobban tért hódít, új társadalmi és szellemi igény jelentkezik múltunk és jelenünk történelmének feldolgozására, önismeretünk gazdagítására.

Csendes László

WALTER KERR

DAS GEHEIMNIS STALINGRAD

Hintergründe einer Entscheidungsschlacht

(Econ Verlag, Düsseldorf—Wien, 1977. 388 o.)

A könyv szerzője azon kevés amerikai újságíró közé tartozik, akik a második világháború alatt hosszabb vagy rövidebb ideig a Szovjetunióban, közelebbről a szovjet—német arcvonalon, haditudósítóként működtek. Walter Kerr 1941 őszétől 1943 tavaszáig küldte háborús híreit, kommentárjait az egyik legnagyobb amerikai napilapnak, a New York Herald Tribune-nak. Tudósítói működése idején zajlott le a moszkvai, majd a világtörténelem legnagyobb szárazföldi hadművelete, a sztálingrádi csata, amelynek eredményeként döntő fordulat következett be a második világháború menetében. Itt jegyezzük meg, hogy Walter Kerr, ellentétben több amerikai történésszel, publicistával, nem vonja kétségbe azt, hogy a sztálingrádi győzelem valóban fordulatot jelentett a második világháború menetében.

A szerzőnek a nagy háborús élmény adta a belső indítékot ahhoz, hogy évtizedekkel a háború befejezése után is keresse és kutassa a Vörös Hadsereg világraszóló győzelmének „titkát”. Nemcsak levéltárakban, könyvtárakban kutatott, hanem a hatvanas évek végén újra felkereste a csata színhelyét, találkozott néhányan az egykori parancsnokok közül, olyanokkal, akik már a háború nehéz napjaiban is beszélő partnerei közé tartoztak. Úgy véli, hogy hosszas kutatómunkája eredményeként sikerült fényt derítenie a sztálingrádi győzelem „titkára”, amely nem volna más, mint az a tény, hogy a legfelsőbb szovjet hadvezetésnek sikerült egy hatalmas ütőerőt képviselő hadászati tartalékot összevonnia, és ennek létét mind a hitleri hadvezetés, mind a szövetséges hatalmak előtt titokban tartania.

Nincs okunk kételkedni a szerző becsületes és őszinte törekvésében, de szemlé-

letmódja alapvetően hibás. Az újságíró, az egykori haditudósító számára valamiféle titokzatosságnak tűnik az, ami minden hadtörténész számára magától értetődő. Az ugyanis, hogy egy modern háború folyamán a stratégiai tartalékok képzéséről, elhelyezéséről, a bevetésükkel kapcsolatos elgondolásokról csupán a legszűkebb vezetőrétegnek lehet tudomása. Így kívánja ezt az ügy szolgálatára, amelyért a fegyveres küzdelem folyik. Az is természetes, hogy erről a döntő jelentőségű katonai intézkedésről nem kaptak információkat a szövetséges hatalmak kormányfői sem.

A Vörös Hadsereg sztálingrádi győzelmének híre annak idején világszerte nagy visszhangra talált. Az Egyesült Államokban a Szovjetunió népszerűsége, a szovjet emberek iránti szimpátia ebben az időben nagy mértékben megnövekedett és ez a rokonszenv volt az uralkodó az amerikai publicisztikában is, ami sajnos a hidegháború éveiben teljesen a visszajára fordult. Később ez az elfogult és minden éresztékében szovjetellenes irányzat módosult. A nyugati világban egyre több objektivitásra törekvő történelmi feldolgozás jelent meg a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának eseményeiről. Walter Kerr munkája is ezek közé tartozik. Ellentétben a korábbi, szinte általánosan mondható sematikus ábrázolásokkal, őszintén törekszik az események elfogulatlan bemutatására. Ha ez nem mindig sikerül, ennek oka nem az objektivitásra való törekvés hiánya, hanem a szovjet valóságot csak nehezen értő amerikai publicista „gyengesége”. Törekszik Sztálin szerepének kiegyensúlyozott, objektív ábrázolására, és a munkában érezhetően megnyilvánul a szovjet nép, a szovjet harcosok iránti őszinte szimpátia. A háborús eseményekkel kap-

csolatos források tanulmányozása arra a meggyőződésre juttatja, hogy a nyugati könyvpiacra terjesztett úgynevezett Hruscsov-émlékiratok szerzője nem Hruscsov. Igaz ugyan, hogy a fenti megállapítást csupán a sztálingrádi csatával foglalkozó fejezetekre vonatkoztatja.

Még ma is vitatott a második világháború politikai és katonai eseményei között a második front megnyitásának kérdése. Kerr az amerikai és az angol kormány magatartását, amely a második front megnyitásának halogatásában juttott kifejezésre, elmarasztalja. Persze azzal az indoklással, hogy így a nyugati hatalmak túl későn jutottak el Közép-Európába, aminek eredményeként a Szovjetunió szükségtelenül nagy befolyásra tett szert a háború utáni Európában. Ehhez a helytelen és a nyugati történetírásban nem ritka megállapításhoz szükségtelen külön kommentár. A szerző — a Szovjetunió iránti szimpátiája ellenére — egyszerűen figyelmen kívül hagyja, hogy a második front korábbi megnyitása megrövidíthette volna a háborút, csökkenthette volna nemcsak a Szovjetunió, hanem valamennyi, a háborúban részt vevő ország emberi és anyagi áldozatát.

Miben rejlik a Vörös Hadseregnek a fasiszta német haderő fölött Sztálingrádnál aratott döntő jelentőségű hadászati győzelmének „titka”? Nem abban, hogy a legfelsőbb szovjet katonai vezetésnek sikerült az 1942/43-ban meglévő stratégiai tartalékok létét úgyesen eltitkolnia az ellenség, valamint a szövetségesek elől. A „titok” azok fejében keletkezett, akik a Szovjetuniót, a szocialista gazdasági és társadalmi rendet gyengének, roskatagnak tartották már a háború kitörése előtt. Ezek közé tartozott nemcsak Hitler és a német hadvezetés, hanem a többi kapitalista ország vezetőinek döntő többsége is. Hihetetlennek tűnt, sőt sokak

szemében még ma is hihetetlen, miként tudott a Szovjetunió az 1941/42-ben elszervezett súlyos katonai vereségek és hatalmas területi veszteségek után új hadseregeket felállítani, fegyverekkel ellátni, parancsnokok ezreit, katonák száz ezreit kiképezni, az ellátást, szállítást stb. biztosítani. Erre nem számított sem az ellenség, sem a szövetséges. Annak idején, a Szovjetunió katonai teljesítőképségeinek latolgatásakor, abból a hibás elgondolásból indultak ki, hogy a szocialista társadalmi és gazdasági rendszer kevésbé képes a háborús érkifejtéssel együttjáró rendkívül komplikált feladatok megoldására. A történelem ennek az ellenkezőjét bizonyította. A Szovjetunió népei a súlyos veszteségek, a mérhetetlen szenvedések ellenére képesek voltak olyan érkifejtésre, amely fordulatot hozott a háború menetében. Azok számára, akik a szocialista társadalmi rendet lebecsülő befolyás alatt álltak, törvényszerűen titokzatosnak, hihetetlennek kellett, hogy tűnjön a sztálingrádi győzelem és a mögötte álló emberi, anyagi érkifejtés.

A könyv öt fő fejezetre és számos alfejezetre tagozódik, előszó és utószó kapcsolódik hozzá. A jegyzetapparátus és a névmutató megkönnyíti használatát. Elismerésre méltó a szerző jó stílusa, a munka olvashatósága. Szépséghibái közé tartozik viszont az orosz nevek, földrajzi megjelölések sok esetben hibás átírása.

Kerr munkája élvezetes és hasznos olvasmány. Számos új történelmi adalékot szolgáltat a tárgyalt időszakra vonatkozóan, megjelenésével gazdagodott a második világháború hadtörténelmi irodalma. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy felfogása számos politikai és hadtörténelmi kérdés megítélésében nem egyezik a miénkkel.

Kun József

WALTER GÖRLITZ

MODEL. STRATEGIE DER DEFENSIVE

(Limes Verlag, Wiesbaden, 1975. 292 o.)

A második világháború történetével foglalkozó nyugatnémet szakirodalomban napjainkban is jelentős helyet foglalnak el a fasiszta német hadsereg vezető tá-

bornokainak tevékenységét taglaló, értékelő feldolgozások.

A Walter Model vezértábornagy életét tárgyaló mű megírását számos körülmény